

Zarys działalności Tadeusza Regera w Wydziale Gminnym oraz Radzie Gminnej Cieszyna w okresie międzywojennym

Historia ziemi cieszyńskiej zasobna jest w ludzi dla niej ofiarnych i zasłużonych. Do tej licznej grupy należał również Tadeusz Reger¹ (1872—1938) — działacz robotniczy, narodowy i oświatowy, długoletni poseł do parlamentu austriackiego i sejmu polskiego, redaktor i publicysta prasy socjalistycznej.

Od 1892 roku zaczął przyjeżdżać systematycznie z Krakowa do Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego i różnych miejscowości Śląska Cieszyńskiego, organizując prelekcje i propagując ruch socjalistyczny wśród polskich robotników, mających na tym terenie przewagę liczebną. We wrześniu 1895 r. osiedlił się w wiosce górniczej, Porębie i w tym samym roku zorganizował komitet agitacyjny i prasowy, którego celem było uświadamianie miejscowego proletariatu co do możliwości walki o swoje prawa, kolportaż prasy socjalistycznej oraz działalność oświatowa i kulturalna wśród robotników.

T. Reger, mimo wówczas młodego wieku, miał spore doświadczenie jako agitator socjalistyczny na wielu zebraniach robotniczych w Krakowie i w galicyjskich miejscowościach oraz jako publicysta prasy socjalistycznej wychodzącej w kraju i za granicą.

Już w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku oceniano go jako działacza, dla którego „agitacja socjalistyczna może być uważana za główne zadanie jego życia”². Wyjątkowe zaangażowanie w tę działalność było powodem kilkakrotnego uwięzienia Regera, został też ukarany relegowaniem z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Przeprowadzając się na Śląsk Cieszyński zaczął żyć w środowisku robotniczym. Po latach opisano jego działalność: „...dwoi się i troi w pracy, przemierza Śląsk i pogranicze na rowerze, niezmordowany, nieustraszony, często o głodzie i chłdzie. [...] Trzy zgromadzenia w niedzielę, czy święto należały do reguły. Przemawia na tysiącach wieców, zgromadzeniach, konferencjach, latem czy zimą, niezmordowany, oddany sprawie polskiej na Śląsku”³.

W czerwcu 1897 r. Reger został wydawcą i redaktorem polskiej gazety socjaldemokratycznej „Równość”. Redakcja przez rok znajdowała się w jego

mieszkań w Cieszynie, gdzie osiedlił się po kilkumiesięcznym pobycie w Galicji⁴. Od tego czasu Cieszyn stał się miejscem jego stałego zamieszkania.

Reger był człowiekiem bardzo aktywnym i pracowitym, zaangażowanym jednocześnie w różne formy działalności, mające na celu obronę interesów robotników i walkę o polskość Śląska Cieszyńskiego. Od grudnia 1903 r. do końca 1915 r. był redaktorem lub wydawcą „Robotnika Śląskiego”, kolejnego organu PPSD, wychodzącego w Cieszynie, a od 1912 r. we Frysztacie. W 1907 r. został wybrany posłem do parlamentu wiedeńskiego, a w 1908 r. przewodniczącym Powiatowej Kasy Chorych w Cieszynie⁵. Podczas wyborów w dniach 27—28 I 1913 r. został on członkiem Wydziału Gminnego w tym mieście i jego działalność w tej dziedzinie jest tematem niniejszego opracowania.

Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie posiada dokumentację z posiedzeń Wydziału Gminnego, z wyjątkiem lat 1913—1914 oraz 1930—1934. W spuściznie Regera znajdującej się w Książnicy Cieszyńskiej nie ma żadnych dokumentów odnośnie tej działalności w latach 1913—1915⁶. Wiadomo, że od stycznia 1916 r. nie był on obecny w Cieszynie, ponieważ zaangażowano go do legionów stacjonujących w Królestwie Polskim⁷. Dopiero w maju 1917 r. otrzymał urlop z wojska, w związku ze zwołaniem Rady Państwa we Wiedniu.

Analizując zachowaną dokumentację, obecność Regera na posiedzeniach Wydziału Gminnego zauważa się dopiero w październiku 1918 r. Co prawda wymieniony został już we wrześniu, lecz w jego zastępstwie występował inny socjalista⁸.

Podstawowym źródłem do realizacji tego tematu były protokoły z posiedzeń Wydziału Gminnego i Rady Gminnej w Cieszynie oraz, w mniejszym zakresie, artykuły prasowe. Archiwalia posiadają luki w ciągłości materiału historycznego, o których wspomniano powyżej, utrudniające szczegółowe opracowanie zagadnienia. Analizując wyżej wymieniony materiał źródłowy zauważa się dużą aktywność Regera na posiedzeniach Wydziału Gminnego w Cieszynie. Podczas niemal każdego posiedzenia zabierał głos wielokrotnie. Dotyczyło to zarówno spraw narodowych i społecznych, jak i drobnych, lokalnych problemów.

Już w 1919 r. Reger domagał się budowy mieszkań komunalnych dla robotników oraz remontu obiektów miejskich z przeznaczeniem na ten cel⁹. Interwencje w tej dziedzinie pojawiały się również w następnych latach. Na jednym z posiedzeń w marcu 1920 r. Reger proponował, aby rozpocząć budowę domów dla najbiedniejszych, a w przypadku niedostatecznej ilości środków finansowych, zwrócić się o subwencję do władz centralnych w Warszawie¹⁰.

Dokonywano remontów starych obiektów i budowano nowe mieszkania, jednakże w ilości dużo mniejszej od potrzeb. Reger wielokrotnie formułował wnioski dotyczące dostosowania wysokości czynszów do możliwości finansowych najniższej zarabiającej. Krytykował działalność miejskiego urzędu mieszkaniowego, nazywając jego nieudolną pracę skandalem. Używanie dosadnych słów było charakterystyczne dla jego wypowiedzi¹¹.

Jeszcze przed podziałem Śląska Cieszyńskiego, co nastąpiło 28 VII 1920 r., T. Reger zaprezentował reperkusje tego podziału i protestował przeciwko wcieleniu 150 tysięcy Polaków do Czechosłowacji. Potem jako poseł wielokrotnie inter-

weniował w sejmie warszawskim, biorąc w obronę uchodźców polskich z tych terenów. Wiele pism od osób poszkodowanych, mieszkających po obu stronach Śląska Cieszyńskiego skierowanych było bezpośrednio do Regera, którego nazywano „obroncą ludu pracującego”¹².

29 X 1922 r. zostały przeprowadzone wybory do Wydziału Gminnego i wówczas Reger został ponownie wybrany z listy kandydatów nr 2. Już na pierwszym posiedzeniu nowo utworzonego Wydziału, które odbyło się 14 listopada tego roku, podkreślił on „konieczność zajęcia się losem robotników skrzywdzonych podziałem miasta”, ponaśla realizację kolonii robotniczych oraz zwracał uwagę na złą apro wizację Cieszyna¹³.

12 XII 1922 r. został wybrany członkiem następujących komisji: finansowej, budowlanej i likwidacyjnej¹⁴. Na następnym posiedzeniu wypowiadał się przeciwko opłacie od przywozu towarów, bo to podatek pośredni kosztem konsumenta. Podobne stanowisko zajmował w kwestii opłaty od przywozu węgla¹⁵.

Kilkakrotnie interweniował odnośnie funkcjonowania lokali nocnych, które uważał za zbyt liczne. Postulował ograniczenie ich działalności oraz nałożenie na nie dodatkowo 30% opłaty, co Wydział Gminny uchwalił. Reger zgłaszał też koniecznie podwyższenia opłaty miejskiej od gry w karty i domino. Protestował przeciwko rautom i innym tego typu wydatkom z kasy miejskiej¹⁶.

W związku z ciągłym niedostatkiem środków finansowych w kasie miejskiej na realizację inwestycji mieszkaniowych i socjalnych, Reger zgłosił wniosek wprowadzenia innowacji w podatkach gminnych i zaproponował następujące ich rodzaje: osobisto-dochodowy, zarobkowy, od obrotów bankowych i wymiany pieniędzy oraz od zbytku. Zwracał uwagę na dochody z banków, których powstawało coraz więcej¹⁷.

Reger wielokrotnie krytykował działalność władz miejskich w Cieszynie. Stwierdził, że posiedzenia Wydziału powinny odbywać się częściej i równocześnie zarzucał burmistrzowi, że gospodaruje bez żadnej kontroli. Postawił wniosek, aby na przyszłość jako pierwszy punkt obrad realizowano sprawozdanie z wykonania uchwał Wydziału Gminnego z poprzedniego posiedzenia, czego przedtem nie stosowano, a było to ważne dla skuteczności jego działania¹⁸.

T. Reger — wieloletni działacz oświatowy, autor setek prelekcji i wykładów, interweniował też wielokrotnie w sprawach oświaty i kultury w mieście. Postulował, aby kino miejskie rozpowszechniało więcej filmów pouczających, treści historycznej lub przyrodniczej, co ważne było zwłaszcza dla edukacji młodzieży szkolnej. Starał się też o subwencję dla teatru i organizacji społecznych¹⁹.

Kolejne wybory do Wydziału Gminnego odbyły się 8 XI 1925 r. Oprócz Regera wybrano wówczas jeszcze trzech socjalistów. Na pierwszym posiedzeniu w dniu 21 XI został wybrany do komisji szkolnej i muzealnej. Na jednym z pierwszych posiedzeń postawił wniosek, aby urządzono w Cieszynie dom noclegowy dla podróżujących bezdomnych, poszukujących pracy, postulując aby zorganizowano „bezpłatną kąpiel, skromną wieszczkę i także śniadanie”. Na pokrycie kosztów tego przedsięwzięcia proponował przeznaczenie podatków od zbytkownych samochodów osobowych, pojazdów konnych i kart myśliwskich. Wniosek został przekazany do rozpatrzenia Komisji Opieki Społecznej²⁰.

Reger wielokrotnie wypowiadał się w sprawach inwestycji ważnych dla należytego funkcjonowania miasta jak np. modernizacja wodociągów miejskich, budowa dworca kolejowego, zlikwidowanie gazowego oświetlenia ulic i wprowadzenie elektrycznego. Wskazywał też na konieczność budowy zapory wodnej na Wiśle, która spełniałaby dwa cele — dostarczenia wody dla ludności i ochronę przed wylewami rzeki²¹.

Reger był członkiem Wydziału Gminnego do końca życia. Na przełomie lat 20 i 30-tych, gdy ilość bezrobotnych zwiększała się, co wiązało się z pauperyzacją najuboższych warstw społecznych, wraz z innymi członkami grupy socjalistycznej często występował w obronie poszkodowanych. Ciągłe wnioski i interwencje w sprawie powiększenia funduszu opieki społecznej, budowy mieszkań dla najuboższych i zmniejszania im czynszu, choć często były odrzucane przez Wydział Gminny, to jednak nieraz pod wpływem ciągłego nacisku ze strony socjalistów, niektóre postulaty akceptowano i realizowano. Jednak na pewno nie w takim stopniu, jak tego życzył sobie Reger, bo większość członków Wydziału Gminnego reprezentowała klasy posiadające i sprzeczność interesów była tu wyraźna. Analizując wystąpienia Regeera na tym forum, jego aktywność i zaangażowanie w rozwiązywanie problemów najuboższych, można bez przesady nazwać go trybunem ludowym i sumieniem społecznym.

29 IV 1938 r. został wybrany członkiem Rady Komunalnej Kasy Oszczędności. Ostatni raz był obecny na posiedzeniu Wydziału Gminnego w dniu 8 VII 1938 r.²² Na przestrzeni całego okresu działalności w tej instytucji jego absencja należała do rzadkości. Do 1935 r. wynikała ona zapewne z niemożności pogodzenia tych obowiązków z pracą poselską, a później wiązała się z pogarszającym się stanem zdrowia. Klub Socjalistyczny wystąpił na posiedzeniu Wydziału Gminnego w dniu 5 VI 1936 r. z wnioskiem, aby na opróżnione miejsce w Radzie Gminnej wszedł Reger, co zostało zaakceptowane²³.

Po raz pierwszy odnotowuje się jego obecność na posiedzeniu Rady Gminnej w Cieszynie w dniu 18 VI 1936 r. Był członkiem tej Rady do końca życia. Niestety, trudno prześledzić jego działalność w tym zakresie, bo w protokołach z posiedzeń Rady Gminnej ujęto jedynie uchwały, w przeciwieństwie do protokołów z Wydziału Gminnego, gdzie ujęto wnioski oraz głosy w dyskusji i na ich podstawie można było prześledzić inicjatywy i zaangażowanie Regeera. Natomiast analizując protokoły z posiedzeń Rady Gminnej, ocena działalności poszczególnych członków jest niemożliwa. Zauważono w wyżej wymienionych materiałach jedynie kilka interpelacji Regeera, m. in. w sprawie remontu pływalni i subwencji dla Teatru Polskiego, co potwierdza jedynie jego zaangażowanie w sprawy kulturalne.

Dokonano analizy protokołów z posiedzeń Wydziału Gminnego i Rady Gminnej, które odbyły się po śmierci Regeera. Do tradycji należało, że na pierwszym zebraniu po śmierci członka Wydziału Gminnego uczczono jego pamięć minutą ciszy i powiedziano pokrótce o jego zasługach. W przypadku Regeera nie odnotowano tego faktu, ani na posiedzeniach Wydziału Gminnego, ani Rady Gminnej Cieszyna.

Pierwsze posiedzenie Wydziału po śmierci Regeera, które miało miejsce 2 XII 1938 roku, poświęcone było w całości przyłączeniu Zaolzia do Polski. Na kolejnym,

w dniu 14 grudnia odnotowano jedynie, że „w miejsce śp. Tadeusza Regera z listy kandydatów nr 2 powołuje się p. Jana Mazura”²⁵.

6 VII 1939 r. Wydział Gminny zajmował się m. in. zmianami nazw ulic w Cieszynie. Klub Socjalistyczny zaproponował nadanie dotychczasowej ulicy Demla imienia Tadeusza Regera. Wniosek upadł w wyniku głosowania. Wyżej wymienioną ulicę nazwano Muzealną²⁶. Mimo ogromnych zasług Regera w sprawach narodowych i społecznych, był on przez ówczesne władze postrzegany przede wszystkim jako opozycjonista, toteż nie został pochowany w Alei Zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym w Cieszynie, lecz w jednej z bocznych kwater.

Podsumowując działalność Regera w Wydziale Gminnym i Radzie Gminnej Cieszyna należy podkreślić jego wyjątkowe zaangażowanie w rozwiązywanie problemów związanych z egzystencją najuboższych warstw społecznych, co czynił również jako poseł, najpierw w parlamencie austriackim, a od 1919 r. do 1935 r. w sejmie polskim. Niestety większość jego wniosków w Wydziale Gminnym była odrzucana w wyniku głosowania, bo zasiadało tam tylko trzech lub czterech socjalistów, a pozostali członkowie reprezentowali w większości ugrupowania opozycyjne do PPS. Należy jednak podkreślić, że jego konsekwencja, nieustępliwość i wielokrotne ponawianie tych samych, wcześniej odrzucanych lub opieszale realizowanych spraw odnosiła nieraz pozytywne skutki. Dla większości członków Wydziału Gminnego był zapewne uosobieniem człowieka konfliktowego, bo poruszał wiele spraw, których inni nie chcieli dostrzec. Na posiedzeniach Wydziału, podobnie jak na łamach prasy, używał słów dosadnych, krytykując bezpośrednio osoby lub instytucje, które jego zdaniem nie wywiązywały się należycie z obowiązków. Wobec tego dochodziło wielokrotnie do ostrych polemik, co w protokołach zostało odnotowane. Tadeusz Reger działał w samorządzie lokalnym Cieszyna przez ćwierćwiecze, a jak wynika z powyższego opracowania, problemy tego miasta i jego mieszkańców nigdy nie były mu obojętne.

Przypisy

¹ Zob. Tadeusz Reger. In: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 30, Wrocław 1987, s. 727—733; *Śląski Słownik Biograficzny*. T. 1, Katowice 1977, s. 220—224; E. Buława: *Tadeusz Reger, Cieszyn 1998*; J. Chlebowczyk: *Tadeusz Reger, „Zaranie Śląskie” 1960*. Z. 3, s. 405—427.

² *Postępowe tradycje młodzieży akademickiej w Krakowie*, Kraków 1962, s. 13.

³ D. Kłuszyńska: *Tadeusz Reger, „Przegląd Socjalistyczny” 1947*. Nr 2, s. 28—30.

⁴ Numer okazowy „*Równości*” został wydany 24 VI 1897, nr 1—8 VII 1897, nr ostatni 29 VI 1901. Komplet gazety znajduje się w Książnicy Cieszyńskiej. Zob. też: A. Pilch: „*Równość*” — pierwsze polskie pismo socjalistyczne na Śląsku (1897—1901). „*Zaranie Śląskie*” 1961. Z. 2, s. 415—439.

⁵ Protokoły z posiedzeń Komitetu Obwodowego Polskiej Partii Socjalno—demokratycznej w Cieszynie (1911—1916), kopie w zb. S. Zahradnika w Trzyńcu (dalej: Prot. PPSD) s. 298—305. Większość biogramów Regera zawiera informacje, że był on redaktorem „*Robotnika Śląskiego*” do 1920 r. Tymczasem z w/w archiwaliów wynika, że od stycznia 1916 r. nie było go w Cieszynie, bo odbywał służbę w Legionach w okolicy Łodzi.

Dokonując kwerendy roczników „Robotnika Śląskiego” zauważa się, że Reger był zaangażowany w jego redakcji do końca 1915 r. Informacje dotyczące jego wyboru na posła w 1907 r. i przewodniczącego Kasy Chorych znajdują się m.in. w Książnicy Cieszyńskiej — Zbiór Teki Regera (dalej: TR), sygn. 42.31, 51.36, 51.47 i inne.

⁶ W Książnicy Cieszyńskiej znajdują się m.in. afisze wyborcze z nazwiskiem Regera z wyborów w 1913 i 1925 r. TR, sygn. 34.29, 35.17, 35.19, 51.36, 51.47.

⁷ TR. Prot. PPSD s. 299—305, sygn. 3.7.

⁸ Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie, Akta miasta Cieszyna (dalej: APC AMC), sygn. 58.

⁹ AMC sygn. 59.

¹⁰ Ibidem, sygn. 60, s. 6.

¹¹ Ibidem, sygn. 74, s. 126—127.

¹² Ibidem, sygn. 60, s. 269—271, TR, sygn. 58, s. 7. Zob.: „Akcja w obronie uchodźców ze Śląska Cieszyńskiego”, „Naprzód” nr 164 z 19 VII 1926; „Gazeta Robotnicza” nr 163 z 21 VII 1926.

¹³ APC AMC, sygn. 74, s. 13.

¹⁴ Ibidem, sygn. 74, s. 24—25. W/w posiedzenie odbyło się 12 XII 1922 r.

¹⁵ Ibidem, sygn. 74, s. 53, 57.

¹⁶ Ibidem, sygn. 74, s. 56, 152, 158; sygn. 75, s. 169.

¹⁷ Ibidem, sygn. 74, s. 60—61.

¹⁸ Ibidem, sygn. 74, s. 297—298.

¹⁹ Ibidem, sygn. 74, s. 298, 313; sygn. 77, s. 12, 43.

²⁰ Ibidem, sygn. 75, s. 1, 17, 39.

²¹ Ibidem, sygn. 75, s. 38, 69.

²² Ibidem, sygn. 79, s. 531, 551.

²³ Ibidem, sygn. 77, s. 303. Regera wybrano wówczas do Komisji Budowlanej Wydziału Gminnego.

²⁴ Ibidem, sygn. 78, s. 289, 370.

²⁵ Ibidem, sygn. 79, s. 753, 766.

²⁶ Ibidem, sygn. 79, s. 811.